

พญาอ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Clinacanthus nutans* (Burm.f.) Lindau
Clinacanthus burmannii Nees.

ชื่อภาษาอังกฤษ : -

ชื่ออื่นๆ : พญาปล้องทอง (กลาง) พญาปล้องดำ เสดดพังพอนตัวเมีย
ฝักลิ้นเขียด ฝักมันไก่ ลิ้นมังกร (เชียงใหม่) พญาปล้องดำ (ลำปาง)
โทะไซจ้าง (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) คงคาเย็น พญาเย็น

วงศ์ : ACANTHACEAE

ลักษณะพืช

เป็นไม้พุ่มกึ่งเลื้อย ลำต้นกลมผิวเรียบมันเป็นปล้อง ใบเดี่ยวรูปหอกเรียวยาว ปลายและโคนใบแหลม ออกเป็นคู่ๆ ตามข้อ ดอกออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง กลีบดอกสีส้มแดง โคนกลีบดอกติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 2 ส่วน ผล ไม้เคยติดเป็นฝักในประเทศไทย
พญาอพบขึ้นตามป่าผลัดใบ และปลูกเป็นไม้ประดับทั่วไป

การปลูกและขยายพันธุ์

พญาอปลูกขึ้นง่าย ขึ้นได้ทั่วไปในดินที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะดินร่วนปนทราย ชอบแสงแดดปานกลาง ขยายพันธุ์โดยการเพาะชำกิ่ง ตัดกิ่งที่ไม่แก่หรือไม่อ่อนจนเกินไป ยาวประมาณ 2 กีบ ชำในถุงเพาะชำหรือแปลงเพาะชำ เมื่อออกรากดีแล้วจึงย้ายไปปลูกบริเวณที่ต้องการ

การใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์ทางยา

ใบ : รสจืด รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก แผลงักด้อย ผื่นคัน โดยนำใบสด 5-10 ใบ ตำหรือขี้ทา (สมุนไพรสวนสิริรุกขชาติ) หรือนำใบสด 10-15 ใบ ตำให้ละเอียด เติมห่อผ้าขาวพอชุ่มยา ใช้น้ำและกากทาพอกบริเวณที่ถูกแมลงสัตว์กัดต่อย (สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน สำหรับบุคลากรสาธารณสุข) หรือใช้ใบคองสุรา เอาผสมดินสอพองทาแก้สิว แก้เม็ดผดผื่นคัน (สารานุกรมสมุนไพร)

ทั้งต้น: รสจืดเย็น ตำกับดินประสิวเล็กน้อย ผสมสุรา คั้นเอาน้ำดื่มและเอากากพอก แก้พิษงู พิษแมลงสัตว์กัดต่อย แก้ริ้ว งูสวัด แก้บิด ถอนพิษไข้ (สารานุกรมสมุนไพร)

ราก : รสจืดเย็น ฝนทาแก้พิษงู ตะขาบ แมงป่อง

การใช้ประโยชน์อื่นๆ

- นำพญาขอมมาตำผสมกับน้ำมะนาว พอกที่แผลของโค-กระบือ แก้พิษงู (ภูมิปัญญาไทย สมุนไพรสำหรับโค-กระบือ)

สารสำคัญ

การทดลองในสัตว์พบว่าสารสกัดใบสดด้วยบิวทานอล (n-butanol) สามารถลดการอักเสบได้ (สมุนไพรสวนสิริรุกขชาติ) ส่วนฤทธิ์ในการต้านพิษงู ยังไม่ชัดเจน อยู่ระหว่างการศึกษาเพิ่มเติม (สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน สำหรับบุคลากรสาธารณสุข)

การตลาด

- รูปแบบผลิตภัณฑ์พญาขอ ได้แก่ ทิงเจอร์พญาขอ กาลาไมน์พญาขอ ครีมพญาขอ กลีเซอรินพญาขอ ยาหม่องพญาขอ

- ราคาวัตถุดิบใบสดพญาขอ กิโลกรัมละ 65 บาท (ข้อมูลจากบริษัทผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย) และกิโลกรัมละ 90 บาท (ข้อมูลจากสถาบันการแพทย์แผนไทย)

- ราคาต้นพันธุ์พญาขอ ต้นละ 30 บาท (ข้อมูลจากชมรมรักสมุนไพรลำปาง)